

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Dziecka

Mikołaj Pawlak

Warszawa, 01 lutego 2021 roku

ZSS.422.2.2021.AG(KS)

**Pan
Krzysztof Saczka
Zastępca Głównego Inspektora
Sanitarnego
wz. Główny Inspektor Sanitarny**

Szanowny Panie Ministrze,

z niepokojem obserwuję rosnące zainteresowanie małoletnich konsumpcją wyrobów tytoniowych i używaniem e-papierosów.

W 2020 r. na moje zlecenie Instytut Badań Pollster przeprowadził badanie¹ wśród polskiej młodzieży na temat używania e-papierosów.² Z badań tych wynika, że ponad połowa (55%) młodzieży poniżej 20 roku życia sięgnęła przynajmniej raz po papierosa lub e-papierosa. Zdecydowana większość młodzieży (67%) próbowała zarówno papierosów tradycyjnych jak i e-papierosów. E-papierosy są bardziej popularne niż tradycyjne papierosy wśród młodzieży w wieku 16-17 lat - aż 34% tych osób pali od ponad roku, 31% – od dwóch do pięciu lat, a 4% ponad 5 lat.

Wszyscy badani (93%), którzy palili kiedykolwiek, uważają, że palenie uzależnia, jednak istotnie mniejszy odsetek ma takie przekonanie o e-papierosach (75%) niż o papierosach tradycyjnych (92%).

Aż 72% palaczy poniżej 20. roku życia deklaruje, że pali regularnie. Co trzeci młody palacz (32%) przyznaje, że pali systematycznie, bo po prostu lubi, 20% twierdzi, że ma takie przyzwyczajenia i taki sam odsetek przyznaje, że pali, bo odczuwa głód nikotynowy. Zdecydowanie częściej do uzależnienia przyznają się młodszy palacze w wieku 16-17 lat – do głodu nikotynowego przyznaje się aż 27% z nich, wśród starszej młodzieży 18-19 lat jest to 16%.

Małoletni, jak wynika z ich odpowiedzi, nie mają większego kłopotu z zakupem e-papierosa. Samodzielnie – mimo formalnego prawnego zakazu takiej sprzedaży – kupuje je

¹ Informacja nt. badania dostępna: <https://brpd.gov.pl/2020/12/28/alarmujace-wyniki-badan-e-papierosy-staly-sie-nalozgiem-mlodziezy/>

² Badaniem objęto reprezentatywną próbę polskich internautów w wieku od 16 do 19 lat (próba kontrolowana ze względu na wiek i płeć).

aż 56% palących 16- i 17-latków, głównie w sklepach z e-papierosami, kioskach i supermarketach. Dla 3% z nich e-papierosy kupują rodzice, a 36% korzysta z pomocy pełnoletnich znajomych.

Paląca młodzież nie planuje rzucenia palenia – aż 58% nie myśli o takiej decyzji albo wprost deklaruje, że nie rzuci. Tylko 35% chciałoby się pozbyć nałogu i nie ma tu znaczenia, czy palą e-papierosy, czy te tradycyjne. E-papierosy zerówki, czyli liquidy bez zawartości nikotyny, pali od czasu do czasu 68% młodzieży. Połowa e-palaczy uważa, że nie szkodzą zdrowiu, a 37% że nie uzależniają. Ponad połowa młodych ludzi (51%) przyznaje, że o e-papierosach wie mało, ale ta wiedza im wystarcza³. Dla 58% młodych ludzi e-palenie jest modne.

Wnioski płynące ze zleconego przeze mnie badania są zbieżne z wynikami badań przeprowadzonych w 2019 r. przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) w przedmiocie konsumpcji nikotyny⁴, z którego także wynika jednoznacznie, że papierosy elektroniczne niezmiennie cieszą się największą popularnością wśród młodzieży.

Dlatego zasadne jest w mojej ocenie spowolnienie trendu konsumpcji wyrobów tytoniowych i wyrobów powiązanych przez młodzież i zintensyfikowanie działań – w tym profilaktycznych – w tym zakresie. Kampanie społeczne upowszechniająca wiedzę na temat szkodliwości narażenia na dym tytoniowy oraz palenia elektronicznych papierosów przez ogół społeczeństwa, a w szczególności przez osoby młode poniżej 18. roku życia oraz inne działania realizowane m.in. przez Głównego Inspektora Sanitarnego, są mi znane.

Bardzo pozytywnie należy ocenić podjęte przez Głównego Inspektora Sanitarnego działania w postaci: wprowadzenia obowiązkowego monitoringu przypadków uszkodzenia płuc w związku z paleniem elektronicznych papierosów, a także sfinansowania badań laboratoryjnych dostępnych na polskim rynku liquidów. Niemniej, z uwagi na to, że obecnie 70% osób palących tytoń rozpoczęło palenie w wieku młodzieńczym, przed ukończeniem 18. roku życia, oraz istniejące udokumentowane przypadki zatrucień płynem z e-papierosów m.in. wśród dzieci, wydają się niewystarczające. Stosowanie wyrobów tytoniowych i wyrobów powiązanych przez osoby małoletnie ma bowiem negatywny wpływ na ich zdrowie.

³ 20% jest przekonanych, że wie już wystarczająco dużo. Tylko 18% chciałoby swoją wiedzę uzupełnić. Źródłem wiedzy są najczęściej znajomi i rodzina – 69%, internet, w tym fora internetowe – 66%, a tylko 22% dopytuje sprzedawców.

⁴ https://www.chemikalia.gov.pl/monitorowanie_ryнку_epapierosow.html, *Konsumpcja Nikotyny, Raport z Badań Ilościowych*, CBOS dla Biura do Spraw Substancji Chemicznych, 2019 r.

Jak wskazują eksperci „Tytoń jest jedną z najpowszechniej używanych substancji psychoaktywnych na świecie. Powoduje silne uzależnienie - silniejsze niż opiaty, alkohol i inne substancje objęte kontrolą”⁵. „Nikotyna jest alkaloidem pirydynowym występującym w tytoniu i jednocześnie jego głównym składnikiem uzależniającym. Niezmiennie od wielu lat palenie tytoniu plasuje się na pierwszym miejscu jeśli chodzi o możliwe do wyeliminowania przyczyny chorób i przedwczesnej śmierci. (...) Każdego roku z powodu palenia na świecie umiera ok. 5 mln osób szacuje się, że do 2030 roku liczba ta wyniesie 8 mln. (...) Średnio palacze umierają 13-14 lat wcześniej niż osoby niepalące. Przyczynę chorobowości i śmiertelności związanej z paleniem stanowi prawie 4 tys. toksycznych związków zawartych w dymie tytoniowym, zaburzających funkcje niemal każdego ludzkiego organu ludzkiego ciała”⁶. Na szkodliwość e-papierosów Główny Inspektorat Sanitarny zwracał uwagę m.in. w materiale na temat potencjalnych zagrożeń związanych ze stosowaniem elektronicznych papierosów⁷.

W wynikach badania Instytutu Badań Pollster wskazano, że 22% młodych ludzi twierdzi, że e-papierosy zastąpiły im papierosy tradycyjne (zupełnie lub w pewnym stopniu). 13% zaczęło palić równocześnie papierosy tradycyjne jak i e-papierosy. E-papierosy są bardziej popularne wśród młodzieży. 57% pali głównie ten typ papierosów, z czego 32% pali je wyłącznie (nie pali w ogóle papierosów tradycyjnych). Blisko co trzeci badany pali głównie papierosy tradycyjne, z czego 13% pali tylko ten typ (e-papierosów nie pali w ogóle). 13% pali jednocześnie/na przemian elektroniczne papierosy z tradycyjnymi. Nie odnotowano istotnych różnic w podejściu do rzucenia palenia wśród osób palących głównie e-papierosy, a palących głównie papierosy tradycyjne.

Mając na uwadze dane odnoszące się do zagrożenia dla zdrowia publicznego, jakim są papierosy i elektroniczne papierosy, konieczne jest – obok prowadzonych kampanii społecznych, które pomagają w obalaniu fałszywych przekonań dotyczących palenia wyrobów tytoniowych oraz elektronicznych papierosów i motywują osoby uzależnione do poszukiwania właściwej pomocy – podjęcie wszelkich innych działań w tym obszarze, m.in. przeprowadzenia dokładniejszych, specjalistycznych badań e-papierosów, w tym składu

⁵ G. Opielak, A. Nadulska, J. Piotrkowicz, Ł. Szeszko, Palenie tytoniu wśród młodzieży szkół średnich w świetle aktualnych badań, Forum Medycyny Rodzinnej 2014, tom 8, nr 4, 190–194

⁶ K. Wilczyńska, A. Zawistowska, N. Waszkiewicz, Nikotyna w psychiatrii – wymiary uzależnienia, Psychiatria po Dyplomie 06/2018

⁷ INFORMACJA NA TEMAT POTENCJALNYCH ZAGROŻEŃ ZWIĄZANYCH ZE STOSOWANIEM ELEKTRONICZNYCH PAPIEROSÓW, 2019 r., Materiał opracowany przez Główny Inspektorat Sanitarny przy współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej, https://gis.gov.pl/wp-content/uploads/2019/10/MEN-i-GIS_Informacja-na-temat-zagro%C5%BCe%C5%84-dotycz%C4%85cych-e-papieros%C3%B3w.pdf

płynu wytwarzającego aerozol, i ich wpływu na zdrowie. Z uwagi na nieznaną skalę zjawiska wykorzystywania e-papierosa jako urządzenia do zażywania substancji psychoaktywnych⁸ zasadne jest również opracowanie metod badawczych także w tym przedmiocie.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 10a ust. 1 i art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2017 r. poz. 922, z późn. zm.) zwracam się do Pana Ministra o podjęcie działań we wskazanym obszarze oraz o przekazanie informacji na temat inicjatyw podejmowanych przez Główny Inspektorat Sanitarny w zakresie wyrobów tytoniowych i e-papierosów oraz ich użytkowania przez dzieci i młodzież.

Z dniem 31 grudnia 2020 r. zakończył się Narodowy Program Zdrowia na lata 2016-2020⁹, którego jednym z celów operacyjnych była *profilaktyka i rozwiązywanie problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych (w tym tytoniu) uzależnieniami behawioralnymi i innymi zachowaniami ryzykownymi*. W związku z tym uprzejmie proszę o przekazanie informacji na temat realizacji następujących zadań określonych w NPZ na lata 2016-2020 w ramach programu zwalczania następstw zdrowotnych używania wyrobów tytoniowych i wyrobów powiązanych:

Ochrona przed dymem tytoniowym i parą z papierosów elektronicznych:

- 1) prowadzenie nadzoru nad zawartością dodatków oraz substancji szkodliwych dla zdrowia w wyrobach tytoniowych i wyrobach powiązanych – w zakresie działań PIS;
- 2) szkolenie pracowników instytucji sprawujących nadzór nad przestrzeganiem obowiązujących przepisów – w zakresie działań PIS.

Działania informacyjno-edukacyjne i profilaktyczne:

- 1) prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych – w zakresie działań GIS i PIS;
- 2) upowszechnianie, wdrażanie, udoskonalanie i poszerzanie oferty programów profilaktyki uniwersalnej, wskazującej i selektywnej, zalecanych w ramach systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego, w tym

⁸ w e-papierosach – w zależności od tego, skąd pochodzą – mogą się znaleźć m.in. THC lub CBD, pochodne czuwaliczki jadalnej, kokaina, metaamfetamina, GHB, czyli tzw. pigułka gwałtu, a także heroina i fentanyl. Jednak to THC, psychoaktywny składnik marihuany dodany do płynu e-papierosa, powoduje tzw. zespół EVALI (E-Cigarette or Vaping-Associated Lung Injury): zawartość liquidu gromadzi się w płucach, co prowadzi do chorób i urazu płuc związanych z waporyzacją. https://zdrowie.dziennik.pl/aktualnosci/artykuly/6424907_e-papierosy-gis-monitoring-jaroslaw-pinkas-szpital-nastolatki.html

⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 2016 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020 (Dz. U. poz. 1492).

programów profilaktyki uniwersalnej, które biorą pod uwagę wspólne czynniki ryzyka palenia wyrobów tytoniowych i innych zachowań ryzykownych, czynniki chroniące i wspierające prawidłowy rozwój – w zakresie działań PIS;

3) upowszechnienie informacji dotyczących zagrożeń wynikających z używania wyrobów tytoniowych i wyrobów powiązanych, w tym realizacja kampanii informacyjno-edukacyjnych – w zakresie działań PIS.

Prowadzenie monitoringu, ewaluacji oraz współpracy międzynarodowej:

1) prowadzenie badań dotyczących używania wyrobów tytoniowych i wyrobów powiązanych przez osoby dorosłe, dzieci i młodzież – w zakresie działań PIS;

2) prowadzenie współpracy międzynarodowej dotyczącej polityki ograniczania następstw zdrowotnych używania wyrobów tytoniowych i wyrobów powiązanych – w zakresie działań GIS.

Uprzejmie proszę także o przekazanie aktualnych informacji na temat wyników:

1) wprowadzonego monitoringu;

2) badań laboratoryjnych liquidów;

3) badań wykonywanych na rzecz Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w przedmiocie modyfikacji i rodzaju substancji dodawanych do liquidów.

Z poważaniem

Rzecznik Praw Dziecka

Mikołaj Pawlak